

Informācija par Ekonomikas ministrijas un uzņēmēju pārstāvošo organizāciju identificētajiem problēmjaudājumiem, kas ir saistīti ar tieslietu sistēmas darbību

Nemot vērā Nacionālās attīstības padomes 2015.gada 4.jūnija sēdes protokollēmuma 2.punktā noteikto, Ekonomikas ministrija ir apkopojusi informāciju par Ekonomikas ministrijas un uzņēmējus pārstāvošo organizāciju identificētajiem problēmjaudājumiem tieslietu jomā.

• Ekonomikas ministrijas identificētie problēmjaudājumi

Ar Ministru kabineta 2014.gada 28.novembra rīkojumu Nr.694 apstiprināts *Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plāns 2014.-2015.gadam*, kurā iekļauti uzdevumi, kuru īstenošanai Tieslietu ministrijai ir nepieciešams vērst pastiprinātu uzmanību to prioritārai risināšanai.

1. izskatīt TM Komerclikuma darba grupā jautājumu par:

- kapitāldaļu reģistra vešanas kārtības pilnveidošanas iespēju, pārskatot tiesības dalībnieku un akcionāru reģistra vešanas funkcijas nodot trešajai personai (iestādei) (Plāna 4.1.uzdevums, termiņš: 01.12.2015.)
- grozījumu veikšanu Komerclikumā, kas paredz, ka noteikumi par akciju sabiedrībām (un, iespējams, arī sabiedrībām ar ierobežotu atbildību) ir imperatīvas normas, kuru būtisku pārkāpumu gadījumā attiecīgie sabiedrības pārvaldes institūciju lēmumi un citas darbības automātiski atzīstamas par spēkā neesošām (Plāna 4.2.uzdevums, termiņš: 01.12.2015.)
- Komerclikuma normu pārskatīšanu, kas paredz noteikt kapitālsabiedrību dalībnieku līgumu noteikumu spēku, sekas un izpildāmību u.c. aspektus, skaidri nosakot, ka dalībnieku līgumi nevar grozīt minētos noteikumus, bet var tos papildināt un sīkāk detalizēt (Plāna 4.3.uzdevums, termiņš: 01.12.2015.);
- iespēju normatīvajā regulējumā paredzēt normas, kas nosaka kārtību, kādā notiek reģistrācijai komercreģistrā pieteikto ziņu pārbaude pēc būtības, ja ir saņemts pieteikums par pieteikuma neatbilstību faktiskajiem apstākļiem, ņemot vērā 2013.gadā ieviesto specializēto tiesu iekšējo komercstrīdu risināšana (Plāna 4.4.uzdevums, termiņš: 01.12.2015.).

Vēlamies vērst uzmanību, ka minētie uzdevumi ir izstrādāti, ņemot vērā Ārvalstu investoru padomes Latvijā 2014.gada maijā sniegtās rekomendācijas un to risināšana ir būtiska ne tikai investoru tiesību aizsardzības stiprināšanai, bet arī veicinātu ar uzņēmējdarbības veikšanu saistīto procedūru caurskatāmību un tiesiskās paļāvības nodrošināšanu. Līdz ar to būtu nepieciešams ne tikai minētos jautājumus skatīt Komerclikuma darba grupā, bet arī virzīt nepieciešamos grozījumus attiecīgajos normatīvajos aktos.

2. Sakārtot normatīvo regulējumu sakārtošana elektronisko dokumentu aprites ieviešanai tiesu iestādēs (Plāna 7.2.uzdevums, sākotnējais termiņš: 01.02.2015.).

Tieslietu ministrijā tiek izstrādāti grozījumi Civilprocesa likumā, lai paplašinātu elektroniskās saziņas civilprocesā iespējas. Civilprocesa likuma grozījumu izstrādes gaitā būtiski paplašināts risinājumu koncepts, paredzot, ka tiesa ar advokātus sazinās, izmantojot tiešsaistes sistēmu (TIS datu izplatīšanas sistēmas risinājumu). Šāda sistēma jau šobrīd pastāv, taču tās izmantošana nav obligāta un ir atkarīga no advokāta ieskatiem. Plānots noteikt, ka līdz ar grozījumu spēkā stāšanos, tiesa dokumentus advokātam paziņo, tikai izmantojot šo sistēmu. Uzklusot darba grupā pārstāvēto advokātu lūgumu, tiks paredzēts laiks, lai visi advokāti, kas ved civillietas tiesās, varētu reģistrēties šajā sistēmā, kā arī TA varētu pārbaudīt funkcionalitātes pietiekamību. Plāna 7.2.uzdevums ir iekļauts arī Valdības Rīcības plānā (apstiprināts ar MK 2015.gada 16.februāra rīkojumu Nr.78, attiecīgi 142.2.pasākums), nosakot izpildes termiņu 31.12.2015.

Neatkarīgi no uzdevuma termiņa pagarinājuma, Ekonomikas ministrijas ieskatā nepieciešama neatliekama šī jautājuma risināšana, tādējādi veicinot komercstrīdu risināšanai nepieciešamā laika mazināšanu, kas ir būtisks priekšnosacījums uzņēmēju ekonomiskās aktivitātes nodrošināšanai.

3. Neatliekami virzīt apstiprināšanai precizētus Tiesnešu specializācijas principus un lietas slodzes rādītāju noteikšanas kārtību (Plāna 7.4.uzdevums, termiņš: 01.09.2015.).

Latvijas tiesas ir noslogotas, kas rada lietu uzkrājumu un ilgus lietu izskatīšanas termiņus. Ilgais laiks, kas uzņēmējiem jāgaida līdz tiesas spriedumam un strīda risinājumiem ietekmē uzņēmējdarbības attīstību un grauj Latvijas kā uzņēmējdarbībai labvēlīgas jurisdikcijas reputāciju. Tiesnešu specializācijas principu un lietas slodzes rādītāju noteikšanas kārtības pilnveidošanas nepieciešamību ir uzsvērusi *Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plāna vadības grupā* uzņēmējus pārstāvošās organizācijas – Latvijas Darba Devēju konfederācija, Ārvalstu investoru padome Latvijā, Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kamera. Vēlamies vērst uzmanību, ka minētā uzdevuma termiņa pagarināšana notiek jau kopš 2013.gada, līdz ar to minētā uzdevuma īstenošana būtu iekļaujama kā prioritāte Tieslietu ministrijas dienas kārtībā.

- **Latvijas Darba Devēju konfederācijas identificētie problēmjaucājumi**

Stabila un droša tiesu sistēma ir viens no galvenajiem kritērijiem, lai valstī ienāktu investīcijas un uzņēmēji nebaidītos ieguldīt. Uz tiesiskās vides nestabilitāti un nesakārtotību norāda kā vienu no būtiskākajiem šķēršļiem arī kreditēšanas attīstībai. Globālajā konkurētspējas reitingā Latvija novērtēta īpaši vāji tajos konkurētspējas rādītājos, kas raksturo tiesisko vidi (piemēram, "efektivitātē strīdu risināšanā" Latvija ieņem 117. vietu; salīdzinājumam - Igaunija ierindojusies 39. vietā, bet Lietuva - 96. vietā). Arī saskaņā ar Pasaules Bankas „Doing Business” indeksu, Latvijai ir salīdzinoši zemāks vērtējums pozīcijās, kas saistītas ar tiesisko regulējumu – mazākuma investoru aizsardzības jomā (49.vieta) un maksātnespējas procesa jomā (40.vieta).

Aktuālie problēmjaucājumi, kas ir saistīti ar tieslietu sistēmas darbību:

1. Lai samazinātu lietu izskatīšanas ilgumu tiesās, nepieciešams palielināt pirmās instances tiesās tiesnešu sastāvu. Jānosaka minimālais nepieciešamai tiesnešu skaits pirmās instances tiesā.
2. Lai novērstu esošo situāciju, ka lietu sadalē netiek nodrošināts nejaušības princips un pieteicējs vai atbildētājs maina juridisko adresi (faktiski izvēlas tiesnesi) noteikt, ka par lietu sadali ir atbildīgs tiesas priekšsēdētājs (atbildīgs par to, lai tiesnesis nenonāktu interešu konfliktā).
3. Kā rezultatīvo rādītāju noteikt: vidējais lietas izskatīšanas ilgums tiesā 3 mēneši (iekļaut politikas plānošanas dokumentos ar datumu, kad šis rezultatīvais rādītājs ir jāsasniedz). Kā obligātu prasību noteikt: visos gadījumos, kad tiek prasīts termiņa pagarinājums – obligāti ir nepieciešams pamatojums.
4. Attiecībā uz tiesnešu disciplinārkolēģiju: tiesas priekšsēdētājam jāpieņem lēmumi par disciplinārkolēģijas komisijas sastāvu, lai nodrošinātu objektīvu disciplinārpārkāpuma izskatīšanu.
5. Tieslietu ministrijai jānodrošina tiesu nolēmumu publiskošana. Par šī pienākuma nepildīšanu tiesnešiem jānosaka konkrēta atbildība. Tieslietu ministrijai regulāri jāsniedz ziņojums par rezultātiem (publiskotie tiesas nolēmumi pret visiem, %).
6. Tiesu Administrācijas funkciju pārskatīšana: nepieciešams noteikt par pienākumu uzraudzīt procesuālo termiņu ievērošanu un veikt regulāru analīzi par tiesu nolēmumiem un par to vai pareizi tiek piemērotas likumu normas.

7. Sašaurināt to uz naudas maksājumu vērsto ar valsts varu apveltītu iestāžu un amatpersonu izdoto administratīvo aktu loku, kuri ir izpildāmi tiesas spriedumu izpildei noteiktajā kārtībā.
8. Paplašināt to uz naudas maksājumu vērsto ar valsts varu apveltītu iestāžu un amatpersonu izdoto administratīvo aktu loku, kuri ir pakļauti neatkarīgai tiesu varas kontrolei.
9. Pārskatīt tiesu izpildītāju tarifus, atvasinot tos no veikto darbību apjoma.
10. Lai samazinātu lēmumu pieņemšanas laiku un izmaksas par kriminālpārkāpumiem (galvenokārt zādzību gadījumi), nepieciešams vienkāršot kriminālprocesuālās darbības.

- **Ārvalstu investoru padomes Latvijā identificētie problēmjautājumi**

Ārvalstu investoru padomes Latvijā 2014.gadā ir sniegusi pozīcijas ziņojumus par (i) investīciju drošību un aizsardzību; (ii) intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzību, kā arī 2012.gadā pozīcijas ziņojumu par maksātspējas sistēmu, kuros izklāstīti Ārvalstu investoru padomes Latvijā interesējošie jautājumi un ieteikumi to risināšanai.

2014.gada pozīcijas par investīciju drošību un aizsardzību rekomendācijas:

(papildus informācija pievienota pielikumā – skatīt attiecīgo pozīciju)

1. Pilnveidot 2014.gada normatīvo aktu pieņemšanas procesu (normatīvo aktu pilnīgu saskaņošanu, normatīvā akta nesasteigtu apspriešanas periodu, izvēlēto līdzekļu atbilstības izvērtēšanu, tiesību politikas plānošanu, saprātīgu pārejas posma paredzēšanu pārejai uz jauno normatīvo regulējumu, rūpīgi izvērtējot, pirms noteikt civiltiesisko apgrozību reglamentējošam normatīvam aktam tūlītēju vai retroaktīvu spēku).
2. Izvērtēt kapitāldaļu reģistra vešanas kārtības pilnveidošanas iespēju (piemēram, paredzot tiesības dalībnieku un akcionāru reģistra vešanas funkcijas nodošanai trešajai personai (iestādei)) (*uzdevums iekļauts Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plānā 2014.-2015.gadam*).
3. Nodrošināt kreditoru aizsardzību sabiedrības vajadzībām nepieciešamā nekustamā īpašuma atsavināšanas procesā, paredzot to Sabiedrības vajadzībām nepieciešamā nekustamā īpašuma atsavināšanas likumā.
4. Veikt grozījumus Komerclikumā, kas noteiktu, ka noteikumi par akciju sabiedrībām (un, iespējams, arī sabiedrībām ar ierobežotu atbildību) ir imperatīvas normas, kuru būtisku pārkāpumu gadījumā attiecīgie sabiedrības pārvaldes institūciju lēmumi un citas darbības automātiski atzīstamas par spēkā neesošām (*uzdevums iekļauts Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plānā 2014.-2015.gadam*).
5. Veikt grozījumus Komerclikumā, kas noteiktu kapitālsabiedrību dalībnieku līgumu noteikumu spēku, sekas un izpildāmību u.c. aspektus, skaidri nosakot, ka dalībnieku līgumi nevar grozīt minētos noteikumus, bet var tos papildināt un sīkāk detalizēt (*uzdevums iekļauts Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plānā 2014.-2015.gadam*).
6. Veikt grozījumus Uzņēmuma reģistra likumā, kas noteiktu Uzņēmuma reģistra valsts notāra tiesības pārbaudīt reģistrācijai komercreģistrā pieteikto ziņu pareizību pēc būtības (*uzdevums iekļauts Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plānā 2014.-2015.gadam*).
7. Izveidot specializētas komerclietu nodaļas — apgabaltiesu Komerclietu tiesas kolēģiju kā pirmās instances tiesu komerclietās un Augstākās tiesas Komerclietu departamentu kā kasācijas tiesu komerclietās, attiecīgi paredzot attiecīgus grozījumus likumā „Par tiesu varu”, kā arī Civilprocesa likumā vai atsevišķā Komerccprocesa likumā.
8. Samazināt Advokatūras likumā izvirzītās prasības jaunu juristu uzņemšanai advokatūrā.

2014.gada pozīcijas par intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzību rekomendācijas:

(papildus informācija pievienota pielikumā – skatīt attiecīgo pozīciju)

1. Uzskatīt intelektuālā īpašuma veicināšanu par valsts ekonomikas politikas neatņemamu sastāvdaļu un par prioritāti noteikt izglītību intelektuālā īpašuma jomā:
 - jānosaka, kādi resursi (intelektuālie, cilvēku un finansiālie) jāiegulda, lai uzlabotu sabiedrības informētību par intelektuālā īpašuma aspektiem. Šā mērķa efektīvas īstenošanas nolūkā ir jānostiprina starpnozaru sadarbība.
2. Likvidēt likumdošanas šķēršļus efektīvai intelektuālā īpašuma aizsardzībai – lai izlabotu IĪ aizsardzību un būtu vienlīdz spēcīga šai jomā ar citām Eiropas valstīm, Latvijai jāuzlabo materiālie un procesuālie tiesību akti, gan par to īstenošanu atbildīgo valsts struktūru kompetence un rīcībspēja:
 - jāierobežo autoru tiesības atsaukt darbu, jo īpaši attiecībā uz programmatūras un audiovizuālās nozares darbiem;
 - procesuālajos tiesību aktos pietiekami jāņem vērā laika nozīme IĪ lietās;
 - prokuroru un tiesnešu profesionālajā apmācībā un arodmācībās jāpievēršas jauno faktisko apstākļu specifikai un jāizvērtē iesakņojušās un novecojušās tiesību aktu interpretācijas, piemēram, jēdziena “būtisks kaitējums” interpretācija programmatūras un audiovizuālo darbu jomās;
 - lai uzlabotu par IĪ aizsardzību pieņemto nolēmumu un spriedumu kvalitāti, jāapsver tiesu specializācijas noteikšana (resursu apvienošana).
3. Uzlabot intelektuālā īpašuma tiesību piemērošanu – lai zīmolu īpašnieki, satura veidotāji, izgudrotāji un dizaineri varētu veiksmīgi izstrādāt un tirgot savus produktus, viņiem ir vajadzīga efektīva intelektuālā īpašuma tiesību piemērošanas sistēma. Lai uzlabotu *status quo*, valdībai ir jāpievēršas vairākām būtiskām jomām:
 - piešķirtajiem pagaidu aizsardzības līdzekļiem ir jānodrošina vajadzīgais aizsardzības līmenis, lai varētu samazināt un/vai atgūt iespējamus komerciālos zaudējumus;
 - jānostiprina Ekonomikas policijas darbības efektivitāte tā, lai darītu iespējamu godprātīgu, bet vienlaikus pietiekami ātru IĪ pārkāpumu izmeklēšanu un tiesību īstenošanu;
 - pašreizējā tiesvedības sarežģītība un ilgums nav pieņemami, jo IĪ pārkāpumu gadījumā liela nozīme ir laikam. “Neiejaukšanās” pieeja, ko, izskatot lietu, tiesneši ievēro, lai pēc iespējas samazinātu procesuālas manipulācijas, rada labvēlīgu situāciju negodīgiem tiesvedības dalībniekiemⁱ.
4. Nodrošināt par intelektuālā īpašuma politikas izstrādi atbildīgajām valdības struktūrām administratīvo rīcībspēju:
 - apvienot intelektuālās institūciju resursus un kompetences un veidojot jaunu Intelektuālā īpašuma tiesību institūciju uz Patentu valdes bāzes. Lai nodrošinātu labāku pakalpojumu izgudrotājiem, IĪ lietotājiem, kā arī sabiedrībai kopumā, šīs iestādes kompetencē nododot būtiskākās IĪ tiesību un politikas jomas (patentus, preču zīmes, dizaina tiesības, kā arī autortiesības). Ir jāveido pilnvērtīgi sadarbības mehānismi šādas institūcijas sadarbībai ar Tieslietu, Izglītības un zinātnes un Iekšlietu ministrijām, kā arī universitāšu atbildīgajām struktūrvienībām,ⁱⁱ
 - stiprināt Patentu valdes lēmumu sniegto tiesisko drošību reģistrētā patenta turētājam, iedibinot iepriekšējās pārbaudes kārtību par jau iepriekš reģistrētiem patentiem (preču zīmju turētājiem). Jānodrošina patentu pieteikumu izvērtēšana pēc būtības (papildus formālai atbilstībai).

2012.gada pozīcijas par maksātspējas sistēmu viedoklis un rekomendācijas

(papildus informācija pievienota pielikumā – skatīt attiecīgo pozīciju)

Maksātspējas jomā Latvijā ir problēmas, kas apdraud investīciju drošību. Lai uzlabotu maksātspējas sistēmu Latvijā, ir jāuzlabo gan normatīvais regulējums, gan arī jāmaina institucionālā sistēma.

1. Izskatīt iespēju veikt šādas izmaiņas institucionālajā sistēmā:

- noteikt, ka maksātspējas administratori ir tiesu sistēmai piederīgas personas;
- noteikt, ka maksātspējas administratori savā darbībā pielīdzināti valsts amatpersonām;

Attiecīgie grozījumi ir jau pieņemti, taču atkārtoti tiek atlikta spēkā stāšanās, līdz ar to uzskatām, ka iniciatīvas aktualitāte nav zudusi.

2. Vēlamies arī norādīt, ka ir izgaismojusies vēl kāda risināma problēma - tā saistās ar nesenajiem grozījumiem Civilprocesa likumā, kas ļauj tiesas spriedumu par TAP plāna noraidīšanu pārsūdzēt apelācijas kārtībā un tādā veidā pagarināti iegūt imunitāti pret kreditoru piedziņas darbībām. Ņemot vērā, ka līdz šim praksē TAP ļoti bieži ir izmantots ļaunprātīgi, uzskatām, ka jaunā norma dos papildus iespējas šādu ļaunprātīgu praksi turpināt. Šī problēma būtu jārisina.

ⁱ Pozīcijas ziņojums par priekšlikumiem tiesu sistēmas efektivitātes veicināšanai. ĀIPL, 2013. Skatīt vietnē: http://www.ficil.lv/hidden/HC2013%20documents/webbbb/3_Court%20systems_LV.pdf

ⁱⁱ Amerikas Tirdzniecības palātas Latvijā (*AmCham Latvia*) vēstule Tieslietu ministram Jānim Bordānam, 2013. gada 10. aprīlis, pēc Tirdzniecības palātas rīkotām daudzpusējām diskusijām, kurās piedalījās arī tieslietu ministrs.

- **Latvijas Sakaru darbinieku arodbiedrības identificētais problēmjaudājums**

Sakaru nozarē no 2011. gada līdz šim brīdim ilgst kolektīvais tiesību strīds tiesā par Lattelecom grupas uzņēmumu un LSAB spēkā esošā koplīguma izpildi un vēl joprojām nav pabeigta tiesvedība šajā lietā. LSAB uzskata četru gadu tiesvedības ilgumu par nesamērīgu un neatbilstošu taisnīgai tiesai, atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6.panta prasībām un līdz ar to neefektīvu darbinieku aizsardzību.

Ir nepieciešama taisnīga, ātra un efektīva darba strīdu izskatīšana (it īpaši ja tas skar kolektīvās darbinieku intereses un koplīgumu), kas atbilst starptautiskajām cilvēktiesību normām un Latvijas Republikas Satversmi.